

कार्यक्रम प्रतिवेदन

पृष्ठभूमि:

नेपालमा मत्स्य क्षेत्रको संरक्षण एवं प्रवर्द्धनका लागि सङ्घीय कार्यालयको रूपमा वि.सं २०७५ साल देखि केन्द्रीय मत्स्य प्रवर्द्धन तथा संरक्षण केन्द्र, बालाजुले कार्य गर्दै आइरहेको छ। उक्त कार्यालयको आ.व. २०८२/८३ को स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम अनुसार दोस्रो त्रैमासिकमा सम्पन्न गर्नुपर्ने मत्स्य क्षेत्रको अध्यापन र अनुसन्धानमा संलग्न संस्थाहरूबीच जनशक्ति उत्पादन र प्रविधि विकास सम्बन्धी छलफल तथा अन्तर्क्रिया कार्यक्रम मिति २०८२/०९/०७ र ०८ गतेका दिन यस केन्द्रीय मत्स्य प्रवर्द्धन तथा संरक्षण केन्द्र (CFPCC) बालाजुका प्रमुख श्री सरिता गौतमज्यूको अध्यक्षतामा केन्द्रीय मत्स्य भवन, बालाजुमा सम्पन्न भएको थियो। उक्त कार्यक्रमको प्रमुख अतिथिको रूपमा कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय, पशुपन्छी तथा मत्स्य विकास महाशाखाका सहसचिव डा.पशुपति ढुङ्गानाज्यू रहनु भएको थियो। त्यस्तै गरी विशेष अतिथि र अतिथिको रूपमा क्रमशः कृषि तथा वन विश्वविद्यालय (AFU) रामपुरका मत्स्य कार्यक्रम संयोजक प्रा.डा. सुनिला राईज्यू र पशु तथा मत्स्य अनुसन्धान, नार्कका निर्देशक डा. निना अमात्य गोर्खालीज्यू रहनु भएको थियो।

कार्यक्रमको उद्देश्य:

- तिनवटै निकायहरू (अध्ययन, अनुसन्धान र प्रसार) बाट सञ्चालित मत्स्य विकास कार्यक्रम तथा प्राथमिकता प्राप्त क्रियाकलापको बारेमा जानकारी प्राप्त गर्ने।
- मत्स्य क्षेत्रको वर्तमान अवस्था, अवसर तथा चुनौतीहरू बारे छलफल गर्ने तथा समस्या समाधानमा सरोकारवालाहरूको भूमिका पहिचान गर्ने।
- मत्स्य अध्ययन, अनुसन्धान र प्रसार तथा राष्ट्रिय कृषि आधुनिकीकरण कार्यक्रमबाट प्राप्त ज्ञान, प्रविधि तथा व्यावहारिक अनुभव साटासाट गर्ने।
- मत्स्य शिक्षण तथा अनुसन्धानबाट प्राप्त नतिजाको आधारमा नीति निर्माण गर्न सहज हुने।
- मत्स्य विकास कार्यक्रम कार्यान्वयनमा देखिएका समस्या (तथ्याङ्क संकलन, बजार व्यवस्थापन, जनशक्ति विकास) समाधानमा सरोकारवालाहरूसंगको समन्वयका विषयहरू पहिचान तथा जानकारी गराउने।

सहभागिता:

- केन्द्रीय मत्स्य प्रवर्द्धन तथा संरक्षण केन्द्र (CFPCC) बालाजुका वरिष्ठ अधिकृत एवं अन्य सम्पूर्ण कर्मचारीहरू,
- कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयका सहसचिव तथा वरिष्ठ अधिकृत एवं अधिकृतहरू,

- कृषि तथा वन विज्ञान विश्वविद्यालय, रामपुरका मत्स्य कार्यक्रम संयोजक तथा उपप्राध्यापक (मत्स्य विभाग)
- त्रिभुवन विश्वविद्यालयका उपप्राध्यापक
- कृषि तथा पशु विज्ञान अध्ययन संस्थान, कीर्तिपुरका सहायक डिन
- पशु तथा मत्स्य अनुसन्धान, नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद् (नार्क)का निर्देशक
- पशु सेवा विभाग उपमहानिर्देशक
- प्राणीशास्त्र केन्द्रीय विभाग, त्रिभुवन विश्वविद्यालयका उपप्राध्यापक
- कृषि तथा पशु विज्ञान अध्ययन संस्थान, लमजुङ्गका क्याम्पस प्रमुख
- कृषि तथा पशु विज्ञान अध्ययन संस्थान, पक्लिहवाका क्याम्पस प्रमुख
- मत्स्य अनुसन्धान केन्द्र, बेगनास, कास्कीका प्रमुख
- राष्ट्रिय मत्स्य अनुसन्धान केन्द्र, गोदावरीका प्रमुख एवं अधिकृत
- राष्ट्रिय कृषि आधुनिकीकरण कार्यक्रम, कार्यक्रम व्यवस्थापन एकाइ, ललितपुरका वरिष्ठ अधिकृत एवं अधिकृत
- सङ्घीय मत्स्य फार्म केन्द्रहरुका प्रमुख तथा अधिकृतहरु
- मत्स्य अनुसन्धान केन्द्र, धुन्चे र त्रिशुलीका प्रमुखहरु
- कृषि अनुसन्धान निर्देशानलयका निर्देशकहरु
- मत्स्य विज्ञहरु
- CFPCC का मत्स्य विकास अधिकृतहरु र कृषि प्रसार अधिकृत
- सञ्चारकर्मी तथा पत्रकारहरु।

अन्तरक्रिया कार्यक्रममा प्रस्तुत भएका प्रस्तुतिहरु:

१. मत्स्य क्षेत्रमा संलग्न शिक्षण, अनुसन्धान र प्रसार संस्थाहरुबीच सहयोग एवं समन्वयको वर्तमान अवस्था प्रस्तुतकर्ता: श्री सरिता गौतम, प्रमुख, केन्द्रीय मत्स्य प्रवर्द्धन तथा संरक्षण केन्द्र, बालाजु

उक्त प्रस्तुतिमा समावेश गरिएका विषयहरु

- मत्स्य क्षेत्र विकासमा संलग्न प्रमुख निकायहरु र सो को भूमिका
- हालको माछा उत्पादन तथा उत्पादकत्वको अवस्था
- हालको मत्स्य प्रसार संगठनात्मक संरचना
- मत्स्य क्षेत्रमा कार्यरत मत्स्य प्राविधिकहरुको अवस्था
- मत्स्य क्षेत्रमा भएमा कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्था
- मत्स्य क्षेत्रमा प्रविधि विकासको लागि अनुसन्धानका विषयहरु
- मत्स्य क्षेत्र विकासमा अध्ययन संस्था र मन्त्रालयबिच सहकार्यका विषयहरु
- मत्स्य क्षेत्रमा रहेका केही समस्या तथा चुनौतीहरु

उक्त प्रस्तुतिमा उठेका सवालहरू

- विगतका वर्षहरूदेखि प्राकृतिक जलाशयको उत्पादन तथा रोजगारीको अवस्थावारे अध्यावधिक नहुँदा लेख रचना reviewer लाई कठिनाई परेको र अन्तराष्ट्रिय हिसावले पनि हरेक २-३ वर्षमा अध्यावधिक नभएको dataलाई Valid नमान्ने हुँदा उक्त तथ्यांक अध्यावधिक गरी कार्यालयको website मा उपलब्ध गराउनु पर्ने।
- स्थानीय जातका माछाहरूको संरक्षण, वासस्थान, प्रजनन स्थान संरक्षण, रेन्चिङ्ग कार्यक्रम तथा मत्स्य भर्याङ्ग निर्माणमा सम्बन्धित सरोकारवालाहरू संगको समन्वयमा प्राविधिक सल्लाह प्रदान गर्नु पर्ने।
- सात जातका कार्प माछामा मात्र सिमित नभएर अन्य Exotic र स्थानीय जातका महत्वपूर्ण माछाको पालन तथा प्रजनन प्रविधि विकास गर्नुपर्ने।
- शिक्षण, अनुसन्धान र प्रसार संस्थाहरूबीच स्रोत र साधनको साझा तथा प्रभावकारी उपयोगमा जोड दिनुपर्ने।
- विद्यार्थीलाई इन्टर्नसिप, फिल्ड अभ्यास र अनुसन्धानमा समान अवसर उपलब्ध गराउनुपर्ने कुरामा जोड दिनुपर्ने।
- लोकसेवाको पाठ्यक्रममा समयसापेक्ष र व्यवहारिक पाठ्यक्रम विकासका लागि पहल गर्नुपर्ने।
- Information Sharing को लागि Online Digital portal को व्यवस्थाका लागि पहल गर्नुपर्ने।

२. मत्स्य क्षेत्रमा हालसम्म अनुसन्धानबाट विकसित नवीनतम प्रविधिहरू र सो को प्रभावकारिता

प्रस्तुतकर्ता श्री उमिता शाह, प्रमुख, राष्ट्रिय मत्स्य अनुसन्धान केन्द्र, गोदावरी

उक्त प्रस्तुतिमा समावेश गरिएका विषयहरू

- मत्स्य अनुसन्धानमा जनशक्तिको विवरण
- मत्स्य क्षेत्रमा प्राथमिकतामा परेका अनुसन्धानका विषयहरू
- चिसोपानीको अनुसन्धानबाट आएका विकसित नवीनतम प्रविधिहरू
- न्यानोपानीको अनुसन्धानबाट आएका विकसित नवीनतम प्रविधिहरू
- माछा भुरा ढुवानीमा विकास गरिएका नवीनतम प्रविधिहरू
- पोष्टहार्भेष्ट सम्बन्धी विकास गरिएका नवीनतम प्रविधिहरू
- पाइपलाइन प्रविधिहरू
- प्रविधि हस्तान्तरण कार्यक्रम

उक्त प्रस्तुतिमा उठेका सवालहरू

- नयाँ प्रविधिको स्थानीयस्तरमा अनुसन्धान गरी किसानमैत्री बनाउनु पर्ने।

- मत्स्य क्षेत्रको समस्या समाधानका लागि मत्स्य क्षेत्रमा संलग्न शिक्षण, अनुसन्धान र प्रसार संस्थाहरूले आ आफ्नो कार्य विवरण अनुसार कार्य समन्वयात्मक भूमिका खेल्नुपर्ने।
- Exotic Species को Inbreeding हुन बाट रोक्नका लागि शुद्ध नस्लको माछाको व्यवस्थापन गर्नुपर्ने।
- नार्कले गरेका अनुसन्धानहरू Validation का लागि मत्स्य मानव संशाधन विकास तथा प्रविधि परिक्षण केन्द्र, जनकपुरमा पठाउनुपर्ने।
- नार्कले अनुसन्धानका लागि प्रयोग गर्ने औषधीहरू, रसायनहरूको उपयोगिता सम्बन्धी प्रष्ट रूपमा जानकारी भएर मात्र प्रयोग गर्नुपर्ने।
- नार्कले मत्स्य बीज वितरण कार्यलाई विस्थापित गर्दै मत्स्य उत्पादन प्रवर्द्धन, रोग किरा नियन्त्रण, मत्स्य प्रजनन, पोष्टहार्भेष्ट आदि सम्बन्धी विषयमा अनुसन्धानमा जोड दिनुपर्ने।
- सहभागितामूलक प्रविधि विकास, प्रमाणीकरण र प्रसारमा जोड दिनुपर्ने।
- Tengra र Mara को प्रजनन सम्बन्धी अनुसन्धान गरी उक्त प्रविधि सरकारी तथा नीजि मत्स्य ह्याचरी समक्ष पुर्याउनुपर्ने।
- मत्स्य बजारमा टिलापियाको माग बढ्दो क्रममा रहेकोले बजार मागको साइज अनुसार उत्पादन गर्ने प्रविधि विकासमा थप जोड दिनुपर्ने।
- जलवायु परिवर्तनको कारणले रहूँ माछाको प्रजनन बैशाख देखि भाद्र सम्म गर्न सकिने सम्भावना रहेकोले उक्त कार्यमा नार्कले अनुसन्धान गरी प्रविधि विकास र प्रसार गर्नुपर्ने।
- नार्कले अनुसन्धान गर्ने क्रममा प्रयोग गरिने एन्टीबायोटिकको waiting period लाइ ध्यान दिएको/ नदिएको, जलाशयको जैविक विविधतालाई असर पर्ने र मानव स्वास्थ्यमा असर गर्ने कुरामा ध्यान दिनुपर्ने।
- नेपालका रैथाने माछाको प्रजनन तथा उत्पादन प्रवर्द्धन सम्बन्धी अनुसन्धान तथा विस्तार गर्नुपर्ने।
- राष्ट्रिय निकुन्ज भित्र रहेका Indian Major Carp (IMC) का गुणस्तरयुक्त माउ माछाहरू रहेकोले नस्ल व्यवस्थापन गर्नको लागि अनुसन्धान कार्यमा जोड दिनुपर्ने।

३. कृषि तथा वन विज्ञान विश्वविद्यालय रामपुरबाट सञ्चालित मत्स्य शिक्षाको वर्तमान अवस्था र प्राविधिक जनशक्ति उत्पादन सम्बन्धी रणनीति

प्रस्तुतकर्ता: राहुल रन्जल, उपप्राध्यापक, कृषि तथा वन विज्ञान विश्वविद्यालय, रामपुर

उक्त प्रस्तुतिमा समावेश गरिएका विषयहरू

- विश्वविद्यालयको विस्तृत परिचय
- मत्स्य विज्ञानको स्थापना
- कृषि तथा वन विज्ञान विश्वविद्यालयमा सञ्चालित मत्स्य शिक्षाको अवस्था
- कृषि तथा वन विज्ञान विश्वविद्यालयमा उपलब्ध जनशक्ति तथा भौतिक पूर्वधारहरूको अवस्था
- मत्स्य शिक्षाको विभिन्न तहमा समावेश गरिएका पाठ्यक्रमको विवरण
- मत्स्य शिक्षा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीको घट्दो भर्ना दर

- कृषि तथा वन विज्ञान विश्वविद्यालय अन्तर्गत जलीय श्रोत विभागबाट सञ्चालित अनुसन्धानात्मक कार्यहरू (दिगो मत्स्य पालन प्रविधिहरू, वैकल्पिक मत्स्य दाना, मत्स्य विविधता, जलीय वातावरण, Fish post-harvest technology and quality assurance etc.)
- कृषि तथा वन विज्ञान विश्वविद्यालय र सम्बन्धित निकायहरू बीचको सहकार्यमा मत्स्यसँग सम्बन्धित विभिन्न विषयमा अनुसन्धानात्मक कार्यहरू
- कृषि तथा वन विज्ञान विश्वविद्यालयमा मत्स्य शिक्षा सञ्चालनमा रहेका समस्या, चुनौती अवसर र भावी रणनीतिहरू।

उक्त प्रस्तुतिमा उठेका सवालहरू

- विद्यार्थीहरू पलायनको बढ्दो क्रम रहेकोले मत्स्य विज्ञानमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न निकायहरूमा प्रवेशका लागि सुनिश्चित गराउनुपर्ने।
- मत्स्य शिक्षा अध्ययनमा आर्कषण बढाउनका लागि मत्स्य प्राविधिकहरूलाई छात्रवृत्तिको कोटालाई वृद्धि गर्नुपर्ने।
- सरकारी तथा नीजि तहमा कार्यरत विषय विशेषज्ञहरूलाई अध्ययन अध्यापनमा सहभागी गराउनुपर्ने।
- मत्स्य शिक्षाको विभिन्न तहमा अध्ययन अध्यापन गराइने पाठ्यक्रम समयानुकूल परिमार्जन गर्नुपर्ने।
- नवप्रवर्तन र उद्यमशीलता विकासका लागि शिक्षामा जोड दिनुपर्ने।
- मत्स्य शिक्षामा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूलाई कृषि इन्टर्नको रूपमा परिचालन गर्दा प्रभावकारी भएको पाइएकोले उक्त व्यवस्थालाई निरन्तरता दिनुपर्ने।

४. राष्ट्रिय कृषि आधुनिकीकरण कार्यक्रम (NAMP) र विभिन्न विश्वविद्यालय/ कलेज/अध्ययन संस्थानहरूबीच कृषि स्नातक (इन्टर्न) सम्बन्धी भएका व्यवस्थाहरू र सो को प्रभावकारिता

प्रस्तुतकर्ता: आशा शर्मा, बरिष्ठ कृषि अधिकृत, राष्ट्रिय कृषि आधुनिकीकरण कार्यक्रम, खुमलटार, ललितपुर

उक्त प्रस्तुतिमा समावेश गरिएका विषयहरू

- कार्यक्रमको संक्षिप्त परिचय
- NAMP अन्तर्गतका माछा सुपरजोन र जोनको विवरण
- इन्टर्न परिचालन कार्यक्रम
- परियोजना कार्यान्वयन म्यानुअल (Project Implementation Manual)- संशोधित २०८१
- कृषि इन्टर्न परिचालन कार्यविधि – २०७४
- आ.व. ०८२/८३ मा इन्टर्नसिप कार्यक्रममा संलग्न कलेज/विश्वविद्यालयहरू
- इन्टर्नसिप कार्यको उपलब्धी, चुनौती

उक्त प्रस्तुतिमा उठेका सवालहरू

- राष्ट्रिय कृषि आधुनिकीकरण कार्यक्रमले मत्स्य सुपरजोन/जोनमा सञ्चालन गरिरहेको कार्यक्रमलाई थप प्रभावकारी बनाउन पोष्टहार्भेष्ट सम्बन्धी कार्यक्रम (जस्तै: माछा उत्पादन स्थलमा Ice Factory establishment) तर्जुमा गर्नुपर्ने।
- यस कार्यक्रम मार्फत कार्प र पंगासियस माछा उत्पादन र प्रवर्द्धन क्षेत्रमा मात्र कार्यक्रम सञ्चालन गरेको हुँदा चिसो पानीमा पाइने रेन्वो ट्राउट माछा उत्पादन प्रवर्द्धनका लागि पहाडी जिल्लाहरूमा पनि कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्ने।
- सुपरजोन/जोन क्षेत्रमा उत्पादित माछा अन्य क्षेत्रमा बजारीकरणको लागी सञ्चाल निर्माणमा पहल गर्नु पर्ने।
- मत्स्य सुपरजोन/जोन क्षेत्रमा मत्स्य सम्बन्धी मत्स्य प्राविधिक जनशक्तिको व्यवस्था गर्नुपर्ने।
- राष्ट्रिय कृषि आधुनिकीकरण कार्यक्रमले मत्स्य जोन/ सुपरजोनमा सञ्चालन गरिरहेको क्षेत्रमा मापदण्ड पूरा नगरी पोखरी निर्माण गर्ने कार्य भएको गुनासो आउने गरेकोले CFPCC र अन्य निकायहरूको तर्फबाट अनुगमन निरीक्षण गरी थप प्रभावकारी बनाउनुपर्ने।

४. प्राणीशास्त्र केन्द्रीय विभाग, त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट सञ्चालन हुने मत्स्य शिक्षाको वर्तमान अवस्था र प्राविधिक जनशक्ति उत्पादन रणनीति

प्रस्तुतकर्ता: डा.सन्तोषी श्रेष्ठ, उपप्राध्यापक, त्रिभुवन विश्वविद्यालय

प्रस्तुतिमा समावेश भएका विषयबस्तुहरू

- विश्वविद्यालयको विस्तृत परिचय
- मत्स्य विज्ञानको स्थापना
- प्राणीशास्त्र केन्द्रीय विभाग, त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट सञ्चालित मत्स्य शिक्षाको अवस्था
- प्राणीशास्त्र केन्द्रीय विभाग, त्रिभुवन विश्वविद्यालयमा उपलब्ध जनशक्ति तथा भौतिक पूर्वधारहरूको अवस्था
- मत्स्य शिक्षाको विभिन्न तहमा समावेश गरिएका पाठ्यक्रमको विवरण
- विभागबाट सञ्चालित अनुसन्धानात्मक कार्यहरू
- प्राणीशास्त्र केन्द्रीय विभाग, त्रिभुवन विश्वविद्यालय र सम्बन्धित निकायहरूबीचको सहकार्यमा मत्स्यसँग सम्बन्धित विभिन्न विषयमा अनुसन्धानात्मक कार्यहरू
- प्राणीशास्त्र केन्द्रीय विभाग, त्रिभुवन विश्वविद्यालयमा मत्स्य शिक्षा सञ्चालनमा रहेका समस्या, चुनौती

प्रस्तुतिमा उठेका सवालहरू

- नदी नालामा माछा भुरा छोड्दा उक्त जलाशयमा वासस्थान गर्ने जात हो होईन एकिन गरेर मात्र छोड्नु पर्ने अन्यथा उक्त क्षेत्रको जैविक विविधतामा नै हास आउने हुन सक्छ।
- माछाको जातको उभौली उधौली चक्रको वारेमा ज्ञान नभई मत्स्य भर्याङ्ग निर्माण गर्दा मत्स्य प्रजननमा बाधा पुग्ने हुँदा उक्त संरचना निर्माण गर्ने निकायले मत्स्य प्राविधिकको सहकार्य र प्राविधिक सल्लाह अनुसार निर्माण गर्नुपर्ने।
- प्राणीशास्त्रमा मत्स्य विषय लिई स्नातकोत्तर गर्ने विद्यार्थीहरूको भविष्यमा अन्योलता हुने र विद्यार्थीको रोजाइ कम हुने गर्दा लोकसेवा आयोग र अन्य निकायहरूमा प्रवेशका लागि पहल हुनुपर्ने।
- विद्यार्थीहरूलाई प्रयोगात्मक कक्षा सञ्चालनका लागि गुणस्तरीय प्रयोगशाला र पोखरीहरू नहुँदा पशुसेवा विभाग मार्फत MOU गरेर थप कार्य अगाडि बढाउन उपयुक्त हुने र सो कार्यका लागि CFPPCC ले समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्नुपर्ने।

६. कृषि तथा पशु विज्ञान अध्ययन संस्थान, कीर्तिपुरबाट सञ्चालन हुने मत्स्य शिक्षाको वर्तमान अवस्था र प्राविधिक जनशक्ति उत्पादन सम्बन्धी रणनीति

प्रस्तुतकर्ता प्रा. डा.राम भजन मण्डल, सहायक डिन, कृषि तथा पशु विज्ञान अध्ययन संस्थान, कीर्तिपुर

उक्त प्रस्तुतिमा समावेश गरिएका विषयहरू

- Background
- Academic Programs
- Program Structure & Focus
- Student Enrollment
- Teaching and Learning Approach
- Research and Extension
- Infrastructure and Facilities
- Challenges
- Future Prospects
- Strategic Plan for Aquaculture production
- Summary Strategic Plan for Aquaculture Manpower

प्रस्तुतिमा उठेका सवालहरू

- विद्यार्थीहरूलाई मत्स्य विज्ञानमा स्नाकोत्तर कार्यक्रमका लागि थप कोटाहरू उपलब्ध गराउनुपर्ने
- प्रयोगात्मक कक्षाका लागि गुणस्तरीय प्रयोगशाला र पोखरीहरू नहुँदा विद्यार्थीहरूको पठनपाठन कार्यक्रममा असर परेको

७. जलचर संरक्षण ऐन, २०१७ मा भएका व्यवस्था तथा प्रवधानहरू र कार्यान्वयनको अवस्था

प्रस्तुतकर्ता: अशोक अधिकारी, मत्स्य विकास अधिकृत, कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय, सिंहदरवार, काठमाडौं

उक्त प्रस्तुतिमा समावेश गरिएका विषयहरू

- जलचर संरक्षण ऐन, २०१७ मा भएका व्यवस्थाहरू
- राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९
- कानून कार्यान्वयनको अवस्था
- प्राविधिक अधिकारीको व्यवस्था
- प्राविधिक अधिकारीको जिम्मेवारी:
- वातावरण संरक्षणमा कृषिसँग सम्बन्धित प्रावधानहरू

प्रस्तुतिमा उठेका सवालहरू

- जलविद्युत, सिंचाइ तथा खानेपानी आयोजना निर्माण गर्दा त्यस जलाशयमा रहेका माछाको प्रजननको लागि कृत्रिम ह्याचरी तथा नर्सरी संरचना निर्माण गर्नुपर्ने।
- प्राविधिक अधिकारी चयनका लागि स्पष्ट आधारहरू नभएकोले सो को आधार तय गर्ने बारेमा छलफल हुनुपर्ने।
- प्राविधिक अधिकारीको न्यूनतम योग्यताको बारेमा स्पष्ट उल्लेख नभएको हुनाले सो को व्यवस्था हुनुपर्ने।
- Capture fisheries र River system को अधिकार तथा कार्य विभाजन बारे प्रष्ट अवधारणा बनाउनु पर्ने।

उक्त गोष्ठीमा मत्स्य प्राविधिक तथा सहभागीहरूबाट प्राप्त भएका समस्या तथा सुझावहरू

- खाद्य सुरक्षा तथा पोषण सुनिश्चितताका लागि एकिकृत मत्स्य पालन प्रविधि र करेशा पोखरी निर्माण कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनमा ल्याउनुपर्ने।
- माछाको आयात प्रतिस्थापन र निर्यात प्रवर्द्धनका लागि व्यवसायीकरणतर्फ उन्मुख हुनुपर्ने।
- उत्पादन लागतको करीब ७० प्रतिशत दानामा खर्च हुने हुँदा दानाको गुणस्तर कायम राखी दानाको प्रयोग सम्बन्धी कृषकहरूलाई सचेतना जगाउनुका साथै दानाको लागत मूल्य कम गर्न स्थानीय स्तरमा उपलब्ध हुने कच्चा पर्दाथहरू प्रयोग सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान हुनुपर्ने।
- कृषकको मत्स्य फार्ममा प्रयोग हुने विद्युतलाई उद्योग मिटरमा राखिएको हुँदा अरु बाली सरह कृषि मिटरको व्यवस्था गरी विद्युत महशुलमा सहूलियतको व्यवस्था हुनुपर्ने।
- मत्स्य मूल्य श्रृंखला र परिकार विविधीकरण सम्बन्धी थप अध्ययन अनुसन्धान हुनुपर्ने।
- मत्स्य संकायका विद्यार्थीहरूले केन्द्रीय मत्स्य प्रवर्द्धन तथा संरक्षण केन्द्रमा रहेको मत्स्य प्रयोगशाला उपयोगका लागि पशुसेवा विभागसँग MOU हुनुपर्ने।
- मत्स्य सुपरजोन/ जोन लागु भएका जिल्लाहरूमा करार सेवामा भए पनि मत्स्य प्राविधिकको अनिवार्य व्यवस्था गरिनु पर्ने।

- मत्स्यपालनमा विविधीकरणका लागि उपयुक्त हुने थप प्रजातिहरूको पहिचान गरी अनुसन्धान हुनुपर्ने।

NAMP मार्फत सञ्चालन हुने मत्स्य विकास कार्यक्रममा केन्द्रीय मत्स्य प्रवर्द्धन तथा

संरक्षण केन्द्रको भूमिका

- मत्स्यसँग सम्बन्धित नीतिगत तथा प्राविधिक कार्यविधि, ऐन, नियम, मापदण्ड, Protocol तयार गर्ने,
- सञ्चालित मत्स्य विकास कार्यक्रमको अनुगमन तथा प्राविधिक पृष्ठपोषण,
- मत्स्य स्वास्थ्य व्यवस्थापनका कार्यक्रम सञ्चालन: घुम्ती शिवीर, पानीको गुणस्तर परीक्षण,
- मत्स्य क्षेत्रको जनशक्ति विकास, LEE कार्यक्रम अन्तर्गत कृषि ईन्टनमा guide, NAMP ले सञ्चालन गर्ने तालिममा स्रोत व्यक्तिको रूपमा कार्य गर्ने,
- NAMP बाट प्राप्त मत्स्य सम्बन्धी तथ्याङ्कहरू Validate गरी प्रकाशन गर्ने।

NAMP संग CFPCC ले सहकार्य अपेक्षा गरेका क्षेत्रहरू

- राष्ट्रिय मत्स्य विकास नीतिको कार्यान्वयनका लागि तोकेका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,
- नीतिले प्राथमिकतामा राखेका विषयमा सघन रूपमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धिका लागि यान्त्रीकरण र मत्स्य मूल्य श्रृंखला विकास गर्ने,
- शुद्ध नक्षको भावी माउ वितरण तथा मत्स्य बीज प्रयोगलाई बढावा दिने,
- मत्स्य तथ्याङ्क संकलनमा सहयोग तथा सहकार्य,
- मत्स्य उपजको परिकार विविधीकरण तथा गुणस्तरीय मत्स्य उपभोग वृद्धिमा सचेतना अभिवृद्धि,
- सघन मत्स्यपालन भैरहेको क्षेत्रमा आधारभूत तहको मत्स्य स्वास्थ्य सेवाको उपलब्धता,
- जोन सुपरजोनमा प्राविधिक जनशक्तिको व्यवस्था भएमा सेवा प्रवाह प्रभावकारी हुने,
- मत्स्य नर्सरी स्थापना तथा विस्तारमा जोड,
- बजारको माग अनुसारको प्रजाति विविधीकरणमा जोड,
- स्थानीय तहमा मत्स्य हाट बजार सुदृढीकरण तथा सघन मत्स्य उत्पादन क्षेत्रमा संकलन केन्द्र स्थापना तथा आधुनिक मत्स्य बजारको स्थापना,
- मत्स्य उपजको प्रशोधन तथा बजारीकरण केन्द्रित कार्यक्रम।

मत्स्य क्षेत्र विकासमा अध्ययन संस्था र CFPCC, पशुसेवा विभाग बिच सहकार्यका विषयहरू

- विद्यार्थीलाई इन्टर्नसिप, फिल्ड अभ्यास र अनुसन्धानमा अवसर उपलब्ध गराउने,
- स्रोत र साधनको साझा तथा प्रभावकारी उपयोग गर्ने,

- समयसापेक्ष र व्यवहारिक पाठ्यक्रम विकास गर्ने,
- प्रविधि विकास, परिक्षण र हस्तान्तरणका कार्यक्रमहरू गर्ने,
- दक्ष तथा बजार माग अनुसारको मानव संशाधन विकास: रोग, पानीको गुणस्तर, पोषण व्यवस्थापनका कार्यहरू गर्ने,
- प्राथमिकता प्राप्त नीति तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि मत्स्य उत्पादन एवं उत्पादकत्व वृद्धि र बजार सुदृढीकरण गर्ने,
- इन्टर्नेसिप, फिल्ड अभ्यासमा विद्यार्थीलाई सहजीकरण गर्ने,
- Guest Lecture, नवीन विषयको जानकारी: जस्तै AMR in aquaculture, Bio-floc, Integrated Pond Race way Syste (IPRS), Aquaponics, Hydroponics etc ।

मत्स्य क्षेत्रमा प्रविधि विकासको लागि नार्कबाट हुनुपर्ने अनुसन्धानका विषयहरू

- माछा उत्पादन लागतको करीव ७० प्रतिशत दानामा खर्च हुने हुँदा दानाको गुणस्तर कायम राखी दानाको प्रयोग सम्बन्धी कृषकहरूलाई सचेतना जगाउनुका साथै दानाको लागत मूल्य कम गर्न स्थानीय स्तरमा उपलब्ध हुने कच्चा पर्दाथहरू प्रयोग सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान हुनुपर्ने,
- पंगासियस माछाको मत्स्य बीज उत्पादन सम्बन्धी प्रविधि विकासमा अनुसन्धान हुनुपर्ने,
- जलीय जैविक विविधता संरक्षण एवं प्रवर्द्धनको लागि घोंघी, सिपी, कमल, सिंगडा, मखाना जस्ता जलीय जीव र जलीय वनस्पतिहरू सम्बन्धी अनुसन्धान गर्नुपर्ने,
- उच्च माग भएका स्वदेशी माछा प्रजातिहरूको (Tengra, Mara, Sahar, Asala, Zebra, Gardi, Rewa) उत्पादन प्रविधिको विकास गर्ने,
- जलीय जैविक विविधता संरक्षणका लागि गर्न सकिने विभिन्न उपायहरू सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने,
- स्वदेशी माछा प्रजातिहरू (जस्तै सहर, असला, कत्ले, गर्दी, रेवा) को लागि माउ व्यवस्थापन सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने,
- जलवायु परिवर्तनबाट जलीय जीवमा पर्ने सक्ने प्रभावबारे अध्ययन गर्ने,
- प्रमुख नदीहरूमा बाँध निर्माणको प्रभावबारे अध्ययन गर्ने,
- प्राकृतिक जलाशयमा रहेका जलीय जीवहरूको संख्याको अवस्था सम्बन्धी अध्ययन गर्ने
- मत्स्य रोगहरूको प्रभावकारी उपचार विधि सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने,
- उपचारका लागि स्थानीय जडीबुटीहरूको (बेसार, अदुवा र अन्य) प्रयोग सम्बन्धी अनुसन्धान हुनुपर्ने,

- प्राकृतिक जलाशयका स्वदेशी माछाहरूमा heavy Metal बाट पर्न सक्ने असरबारे थप अनुसन्धान हुनुपर्ने।

निष्कर्ष:

उक्त अन्तरक्रिया कार्यक्रम कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय, कृषि तथा वन विज्ञान विश्वविद्यालय, त्रिभुवन विश्वविद्यालय, राष्ट्रिय कृषि आधुनिकीकरण कार्यक्रम, राष्ट्रिय मत्स्य अनुसन्धान केन्द्र, पशु सेवा विभाग, केन्द्रीय मत्स्य प्रवर्द्धन तथा संरक्षण केन्द्र लगायत अन्य सरोकारवाला निकायहरूका प्रमुख तथा प्रतिनिधीहरूको उपस्थितिमा प्रभावकारी रूपमा सम्पन्न भयो। उक्त कार्यक्रमको निचोडले मत्स्य विकास कार्यक्रमलाई अझ प्रभावकारी बनाउन सहयोग गर्नुका साथै नेपालको मत्स्यपालन क्षेत्रलाई अझ समृद्ध र दिगो बनाउन मार्गदर्शन र सुधारका लागि पहल गर्ने अपेक्षा गरिएको छ। तसर्थ आगामी दिनहरूमा केन्द्रीय मत्स्य प्रवर्द्धन तथा संरक्षण केन्द्र, नार्क र शैक्षिक संस्थानहरूको सहकार्य, समन्वय र संस्थागत सम्बन्धमा जोड हुनुका साथै देशको आवश्यकता र माग अनुसार दक्ष मत्स्य प्राविधिक जनशक्ति उत्पादन र उपलब्ध हुने अवस्था श्रृजना गर्न सहयोग पुऱ्याउने अपेक्षा गरिएको छ। उक्त छलफलबाट प्राप्त माथि उल्लेखित अपेक्षा गरिएका क्षेत्रहरूमा नीति निर्माण तथा योजना तर्जुमा गर्न सहयोगी भूमिका खेल्नेछ। यस्ता समन्वयात्मक कार्यक्रमहरू भावी दिनहरूमा पनि निरन्तरता दिन उपयुक्त हुने समेत देखिन्छ।

प्रतिवेदक

शोभा ढकाल, कृषि प्रसार अधिकृत
लक्ष्मी कार्की, मत्स्य विकास अधिकृत

अन्तरक्रिया कार्यक्रमका केही झलकहरु

